

טומאה דחיה (צ"ל דחויא) הוא, מה לי חד דחויא מה לי שתי דחיות' – נראה לכאורה שרוב חולק על הכלל 'הואיל ואישתרי אישתרי' [מלבד בדברים 'דחויים']. ואכן כן נראה מדברי התוס' ביבמות (ח. ד"ה רבא). ולפי זה חולק רבא על עולא וסובר ביאה במקצת לא שמה ביאה (וכן פסק הרמב"ם ועוד, וכו"ל. וכ"כ הריטב"א ביבמות).

ואולם אין הדבר מוסכם (ע' שם בתוס' בתירוצם השני. וע"ע רעק"א שם; טורי אבן מגילה ג; זבח תודה כאן; חדושי הגר"ז בענגיס ח"א נד; שו"ת חסד לאברהם או"ח סו; שבט הלוי ח"ח קלז, ח). ולפי זה דברי רבא מתפרשים כסברה בעלמא, שיש יותר מקום לסברת 'הואיל ואשתרי' בדחיה מאשר בהותרה (ע' בזה בערוך לגר ובחדושי ר' עזריאל הילדסהיימר ביבמות שם).

דף לג

'ואי אמרת ביאה במקצת לא שמה ביאה, ליעייל ידיה ולסמוך?...' – משמע בגמרא שאם הסמיכה נעשית בשער ניקנור והשחיטה בפנים, אפילו בהפרש פסיעה אחת בלבד, בטלה תכיפות הסמיכה לשחיטה.

ואף על פי שכתבו התוס' (בסוטה לט. ד"ה כל) שעד כ"ב אמה נקרא 'תכף לסמיכה שחיטה' [וכן פסק הרמ"א (באו"ח סו). ואכן המג"א (סק"ג) תמה מכאן. וכן הקשה החכם צבי (קכח) ובשו"ת חות יאיר (רכז) וע"ע בשאר מפרשים] – כאן שונה, לפי שאין חסרון התכיפה מצד המרחק אלא משום שהשחיטה אינה נעשית באותה רשות של הסמיכה, זו בעזרה וזו חוצה לה. ושני עניני חוסר-תכיפות ישנם; מצד המרחק ומצד שינוי הרשות (עפ"י כרתי ופלתי יט; קהלות יעקב מה, ז).

וכן מובא בפוסקים (או"ח קסו ע"ש במשנ"ב סק"ה בשם הגר"ז ובגדי ישע), שמה שנתן הרמ"א שיעור להפסק כדי הילוך כ"ב אמה – זהו באותה רשות, אבל אם הולך מרשות זו לרשות אחרת, אפילו הליכה מועטת הרי זו הפסק.

ויש מפרשים, מפני שאי אפשר לה לשחיטה להעשות באותו מקום של הסמיכה, ועל כרחו חייב להביא הבהמה ממקום למקום, הלכך בטלה התכיפות. ולפי זה אין מכאן ראיה לכל שינוי רשויות שמהוה הפסק, אלא במקום שאינו ראוי בלבד, וכמו שאמרו 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכב...' (ע' בשו"ת חות יאיר סו"י רכז).

'אלא איפוך, סמיכת אשם מצורע לאו דאוריתא, ותכף לסמיכה שחיטה דאוריתא' – כתבו התוס' (עפ"י חגיגה טז:), כיון שמן התורה אינו סומך, אומרים לו שלא להכביד בידי על הקרבן, שנמצא בהשענותו עובד בקדשים שלא במקום מצוה.

נמצינו לפי זה חוזרים מתירוח רב יוסף [ל'איכא דאמרי'] שלכך אינו מכניס ידיו וסומך, כי כל הסומך ראשו ורובו מכניס שהרי צריך לסמוך בכל כחו – הלא עתה אין שייך לומר כן אם סמיכתו לאו דאוריתא, שאסור לו לסמוך בכל כחו. [ואין לומר מ"מ חששו שמא יטעה ויכניס ראשו ורובו – שהרי מזהירים אותו קודם השחיטה הקל ידיך, כדאמרו בחגיגה שם שלכך נשים סומכות רשות]. וזקוקים אנו לתירוח הראשון: הא מני ר' יוסי בר' דאמר מרחק צפון.

ולפי זה, להלכה שכתב הרמב"ם (בית הבחירה ה, טו-טז כדעת רבי) שגם מקום עמידת הכהנים והעם בכלל 'צפון' הוא, וגם פסק 'ביאה במקצת לא שמה ביאה' (ביא"מ ג, יח) – הרי המצורע מכניס ידיו פנימה וסומך, ושוחטים אותו באותו מקום. ואכן כך נראה מפסק הרמב"ם (מחו"כ ד, ב ע"ש בכס"מ). ויש חידוש מסוים בדבר, שהרי מן התורה אינו טעון כלל סמיכה ומדרבנן

הלא אסורה אפילו ביאה במקצת, כמו שכתב הרמב"ם (ביא"ג, יח) שלוקה מכת מרדות, והיה מקום לומר שאסור לו מדרבנן להכניס ידיו כדי לסמוך. (וכעיקרי הדברים כתב בשו"ת חות יאיר רכו. ואילו בחזו"א (נגעים יב, ו) וע"ש בססק"ח) נקט דרך אחרת בשיטת הרמב"ם, דלא כהר"י קורקוס והכס"מ).

למסקנא, מדין תורה שחיטת אשם מצורע יכולה להיות מרוחקת מן השער; או משום שאין אשם מצורע טעון סמיכה כלל, או משום שתכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא. ובוזה פרש בספר משך חכמה (פר' מצורע יד, יג) את לשון הכתוב באשם מצורע 'ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה במקום הקדש' – השמיענו שיכול לשחטו בין האולם ולמזבח, 'מקום הקדש' – מקום מקודש שהנכנס לשם לוקה, ואין צריך לשחוט סמוך למקום עמידתו.

(ע"ב) 'טמא שנגע בקודש – ריש לקיש אמר: לוקה... בכל קדש לא תגע. ורבי יוחנן אמר: אינו לוקה, ההוא בתרומה כתיב' – מפשטות הדברים נראה שלר' יוחנן, טמא הנוגע בתרומה לוקה

והנוגע בקודש אינו לוקה. וכ"מ מרש"י ותוס' כאן. ובמקום אחר (מכות יד:) תמהו התוס' על טעם הדבר, שלא מצינו חומר בתרומה מבקדש. [נראה פשוט שאין כוונתם בקושיא ללקות בנגיעת קודש מקל וחומר, שהרי אין מזהירים ועונשים מן הדין (ערש"י כאן) אלא הקושיא על סברת הדרש, שאין מסתבר לדרוש לאו בנגיעת תרומה ולא בקדש]. ואולם המאירי נתן טעם; שמא דוקא משום קולת התרומה החמירה תורה בנגיעתה, מפני שאנשים מקלים בה יותר מבקדשים ויש בה יותר חשש שיבואו לאכלה בטומאה.

והביאו התוס' שם פירוש הר' שלמה מדרוי"ש שאין כוונת הגמרא על אזהרת נגיעה בלאו אלא ללמד שטבול יום פוסל את התרומה בנגיעה. (וכתב במשנה למלך שכן היא שיטת הרמב"ם. וע"ע שער המלך תרומות יב, א; טהרת הקדש וזבח תודה כאן; אוצר הספרי לגר"מ זמבא, בראש הספר; בית ישי קבו הערה ב).

ופשוט שאע"פ שאין לאו בדבר, יש איסור מצד אחר – שמפסיד התרומה בטמאו אותה, ואיסורו משום 'משמרת תרומותי'. ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א רטו, ב) צידד שאף לאותן דעות שלוקה בנגיעה, גדר האיסור הוא משום הפסד התרומה, וע"ש נפקא מינה בכרשנין וכד' שאינם מיועדים לאכילת אדם אלא לבהמה ואינו מפסידם בנגיעה.

ולרמב"ן (בשבועות ז) שיטה מחודשת; לריש לקיש לוקה על נגיעת תרומה, שהרי שנינו בברייתא ש'בכל קדש' כולל תרומה, ופרש שגם ריש לקיש מודה לכך. והריטב"א חלק.

בספר משך חכמה (תזריע יב, ד) הוסיף טעם מושכל מדוע אין מלקות בנגיעת תרומה רק בנגיעת קדש, לריש לקיש (ונקט כן בפשיטות, ללא אייכור מחלוקת הראשונים); לפי שאיסור הנגיעה עניינו כסייג אל האכילה והרי האכילה בקדשים – בחיוב כרת, לפיכך עשתה תורה סייג לדבריה שלוקה אף בנגיעתו [כשם שלוקים על קירבה לעריות להרמב"ם]. ואולם בתרומה הלא מיד כשנגע בה ונטמאה אין האוכלה במיתה (כבסנהדרין פג. וע"ש בתד"ה פרט), ולא יצויר מיתה אלא בטמא האוכל תרומה טהורה שהוא מקרה רחוק, הלכך אין לעשות סייג על כך שיהא הנוגע בה לוקה שמא יבוא לידי אכילה.

דף לד

'אמר אביי: מחלוקת בטומאת הגוף אבל בטומאת בשר דברי הכל לוקה, דאמר קרא והבשר לרבות

ג. הסמיכה נעשית בטהורים ולא בטמאים, דכתיב לפני ה' ואי אפשר לסמוך בחוץ על הבהמה ולהכניסה (ערש"י ותוס').

לדעת האומר ביאה במקצת שמה ביאה, מדין תורה אין הטמא יכול להכניס ידיו לעזרה ולסמוך. ואף למ"ד 'לא שמה ביאה' אי אפשר לסמוך כשהבהמה בפנים, שהרי צריך לסמוך בכל כחו וצריך להכניס ראשו ורבו כדי לסמוך (לג. וע"ש אם 'תכף לסמיכה שחיטה' מדאורייתא או מדרבנן).

ד. לדברי רבי יוחנן, טבול יום אסור להכנס למחנה לוייה מגזרת יהושפט.

א. לפרש"י, תנא דברייתא סובר שבזב ובעל קרי וכד' יש איסור תורה בכניסת טבול יום למחנה לוייה, כי לדעתו טבול יום דזב – כזב דמי. ורבי יוחנן סבר שאינו כזב [ומחלוקת תנאים היא. עתוס'], ואסור מגזרה חדשה כאמור.

והתוס' צדדו שאין כאן מחלוקת. ועוד כתבו שלא גזרו בכל מחנה לוייה אלא בעזרת נשים הסמוכה לעזרה. ובכל טומאה גזרו, אף בטבול יום של טומאת מת ושרץ. ואולם אם הוא גם מחוסר כפורים כגון זב, אסור בכל מחנה לוייה.

ב. לדעת רבנו תם לא גזרו אלא כשנטמא בקדש, אבל נטמא בעזרת נשים – אינו חייב לצאת.

ה. 'הואיל ואשתרי אשתרי'; בסוגיתנו נאמר כלל זה על מצורע שחל שמיני שלו בערב פסח ונטמא ביום השמיני בקרי וכדו' – שטובל ונכנס לשער ניקנור כדי להיטהר במתן דם האשם על בהונותיו. ואע"פ שאסור לטמא להכניס ידיו לעזרה – אך הואיל והותר לצרעתו לעשות כן, הותר גם לקריו.

מבואר בגמרא שאם ביאה במקצת לא שמה ביאה, בלאו הכי מותר להכניס ידיו. ואולם יש נפקותא בדבר, שאם ביאה במקצת שמה ביאה ולא הותר אלא משום 'הואיל', אין התר אלא כשנטמא בקרי ביום השמיני, אבל נטמא קודם שיצא לשעה הראויה להקריב קרבן מצורע, לא הותר להכניס ידיו. משא"כ אם ביאה במקצת לא שמה ביאה (עפ"י תוס').

היו רוב הקהל טמאי מת ואח"כ נעשו זבין – לדברי רב יוסף, אם אומרים 'הואיל ואשתרי אשתרי' הואיל והותרו בפסח לטומאתן הותרו לזיבתן [אבל להפך, היו זבים מקודם ואחר כך נטמאו למת, לא הותרה זיבתם]. ואילו אביי דחה ואמר כיון שטומאה דחוייה בציבור ואינה התר גמור, אין שייך בזה הכלל 'הואיל ואשתרי אשתרי'. ורבא סבר להפך, גם אם בעלמא אין אומרים 'הואיל...' בטומאה הדחוייה אומרים, מה לי דחיה אחת מה לי שתי דחיות.

יש אומרים שרבא חולק על הכלל 'הואיל ואשתרי אשתרי' (עתוס' יבמות ח ועוד).

דפים לב – לג

נא. טמא שהכניס ידיו לפניו מן המחיצה – האם ביאה במקצת שמה ביאה אם לאו?

טמא שהכניס ידיו לעזרה; אמר עולא אמר ריש לקיש: לוקה (בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא – הוקשה ביאה לנגיעה, מה נגיעה במקצת שמה נגיעה, אף ביאה מקצת שמה ביאה). בתחילה היתה ההנחה שגם חיוב כרת יש בדבר. ואולם רבינא אמר: רק לענין מלקות אמרה עולא, לא לחיוב כרת (וכנגיעה, שאין בה כרת).

רבין בשם רבי אבהו אמר שריש לקיש לא דיבר כלל על טמא שהכניס ידיו, ולשיטתו ביאה במקצת – לא שמה ביאה, ופטור. (וכן נראית דעת רב חסדא לב). וכן כתבו התוס' (ביבמות ח) בדעת רבא).

הרמב"ם (ביאת מקדש ג, יח) ועוד ראשונים נקטו ביאה במקצת לא שמה ביאה, אבל לוקה מכת מדרות מדרבנן (וכמו שפירש בשו"ת חו"י רכז). והראב"ד חולק.

- גב. א. מהו מקור ההלכה 'תכף לסמיכה – שחיטה'? איזה קרבן שחיטתו אינה תכופה לסמיכתו ומדוע?
 ב. מה מקור דין סמיכה בקרבנות האשם למיניהם?
 ג. טמא שנגע בקדש – מה דינו?
 ד. אזהרה לטמא לאכול בשר קדש – מגיז?

א. נחלקו שתי לשונות בגמרא האם דין 'תכף לסמיכה שחיטה' – מדאוריתא (וכן המסקנא. תוס' מנחות סג רע"א) שנאמר וסמוך... ושחט – במקום ששוחט יסמוך, אם לאו.

בדיעבד שלא הסמיכן – אינו מעכב. ואולם אם סמך בחוץ, יחזור ויסמוך בפנים (רמב"ם. וע' זבח תודה לעיל). אבל אם שהה בין הסמיכה לשחיטה או שסמך בריחוק מקום מהשחיטה בתוך העזרה – נראה מלשון הרמב"ם שאינו חוזר וסמוך (עפ"י מנחת חינוך קטז, אור שמה ג, יב).
 אשם מצורע יוצא מן הכלל; סמיכתו לעולם אינה נעשית במקום השחיטה, שהיה המצורע עומד בשער ניקנור וסמוך, לפי שאינו יכול להכנס פנימה מפני טומאתו, והשחיטה היתה בתוך העזרה בצפונה. ואין באפשר שייכנס ידיו ויסמוך, אם משום שביאה במקצת שמה ביאה (לדעה אחת), אם מפני שהסמיכה נעשית בכל כחו וצריך שייכנס ראשו ורובו (לשנא בתרא דרב יוסף), או משום שעכ"פ אין 'צפון' אלא מרוחק מן השער (ותלוי הדבר בדעות התנאים).

ממהלך הגמרא מבואר שאפילו אם נניח שסמיכת אשם מדאוריתא וגם תכף לסמיכה שחיטה דאוריתא, גזרו חכמים שלא ייכנס ויסמוך שמה ירבה בפסיעות ונמצא מתחייב כרת. הרמב"ם (מח"כ ד, ב) פסק שמכניס ידיו וסמוך ושוחט מיד. [פסק ביאה במקצת לא שמה ביאה, וסמוך לשער בכלל 'צפון'].

ב. בתחילה אמרו שסמיכת כל האשמות – דאוריתא, שהוקש האשם לחטאת (כחטאת האשם כדלעיל יא). ואולם הסיקו שאשם מצורע אין סמיכתו מדאוריתא אלא מדרבנן (הואיל ואינו בא לכפר אלא להתיר (רש"י). וה"ה אשם נזיר. כ"מ בתוס').

ג. טמא שנגע בקודש; ריש לקיש אמר: לוקה (בכל קדש לא תגע – הוציאנו תורה לאוכל בלשון נוגע). רבי יוחנן אמר: אינו לוקה (ההוא בתרומה כתיב).
 הרמב"ם (פסולי המוקדשין יח, יב) פסק שאינו לוקה. ואילו הריטב"א (במכות יד) פוסק כריש לקיש (וע' בתשובת רשב"ץ ח"ג לז; עמודי אור קטז, יג בהגהה).

ד. אזהרה לאוכל בשר קדש בטומאה; ריש לקיש אמר: מבכל קדש לא תגע (והכוונה לאכילה מדמקיש קודש למקדש, מה ביאת מקדש בכרת אף קודש בכרת. ואין כרת אלא באוכל כמפורש בכתוב, אך לא בנוגע). רבי יוחנן אמר: אזהרתו מגזרה שוה 'טומאתו' 'טומאתו' קדש ממקדש.

דף לד

- גג. א. מה דינו של האוכל בשר קדשים קודם זריקה, בטומאת הגוף או בטומאת בשר?
 ב. מהו איסורו של המעלה אברי בהמה טמאה או חיה על גבי המזבח?